

| poliittinen historia |

Runeberg torjui pietismin uskonnäkyjen eron vuoksi

Uudessa poliittisen historian väitöskirjassa todetaan maailman olleen J. L. Runebergin teologiassa hyvä. Hänen mielestään jyrkät pietistit erehtyivät korostaessaan maailman pahuutta ja siitä erottautumista.

Kaarinan kirkkohera ja Turun lääninrovasti **Ville Niittynen** on tutkinut poliittisen historian väitöskirjassaan ensimmäistä kertaa kattavasti ne teologiset, filosofiset ja poliittiset syyt, joiden vuoksi kansallisrunoilija **Johan Ludvig Runeberg** vastusti aikansa jyrkkää herätyskristillisyyttä eli pietismää.

Niittynen tutki Runebergin ajattelua ajanjaksolla 1820–1840. Väitöskirja *Kansakunnan rakentaminen ja maailmankielteisyyden poliittisuus – J. L. Runebergin pietismin vastustus ja sen teologiset, filosofiset ja poliittiset syyt* tarkastettiin Turun yliopistossa tammiukuun puolessavälissä.

Niittynen painottaa, että Runeberg ei ollut mikään maallistunut pietismää vastaan hyökkäilyt sivistyneistön edustaja. Päinvastoin. Kyse oli kirkon sisäisestä taistelusta.

– Runebergin ja pietismin välinen perusero oli teologinen. Pääero oli siinä, että Runebergille Kristuksen sovitustyön vuoksi maailmaa voitiin pitää hyvänä. Jumala rakasti sitä ja kutsui ihmistä työtoverikseen, Niittynen sanoo.

Pietistit, esimerkiksi Savon ja Pohjanmaan herännäisyyden edustajat **Paavo Ruotsalaisesta** alkaen, taas korostivat maailmasta erottautumista.

– Kulttuuri, kirjallisuus, teatteri ja muu sellainen olivat heränneille

Ville Niittynen tutki poliittisen historian väitöskirjassaan muiden teemojen ohessa laajalti myös J. L. Runebergin käsitystä kristinuskosta.

| Kuvaa: Timo Juhonen

pahasta. Maailma oli pahan vallasta ja siitä piti kääntyä pois.

Tätä Runeberg ei hyväksynyt.

Kuulusana runoilijana, Porvoon koulun klassisten kielten opettajana ja viran puolesta tuomiokapitulitulin jäsenenä Runeberg kannatti kansakunnan ja kulttuurin rakentamista sekä sivistyksen omaksuamista.

1800-luvun alkupuoliskolla luotiin monenlaista kansakunnan rakentamisen pohjaa.

Tästä kaikesta kumpusi Niittynen mukaan se, että Runeberg piti jyrkän pietismin muotoja monella tavalla ongelmallisina.

– Sen sijaan ajan maltillisen pietismin hän hyväksyi. Runebergillä tai kirkon johdolla ei ollut mitään sitä

vastaan, että kristinuskoa ”lämpimämmin harrastettiin”. Ajan romantiikan ajatus painotti muutenkin tunnetta, vähän kuten pietismin.

Nuorena Runeberg oli ollut poliittisesti liberaali, mutta 1830-luvulla hänestä tuli konservatiivi ja hegeliläinen valtion keskeisyyden korostaja. Laille oli oltava ehdottoman kuuliainen, yksilö ei voinut asettua niiden yläpuolelle.

Jopa lehdistösensuurissa oli Runebergin mielestä hyväksyttävää puolia.

– Väitän väitöskirjassani, että tämä muutos Runebergin ajattelussa johtui nimenomaan konfliktista jyrkän pietismin kanssa. Sehän haastoi ajattelullaan myös esivaltaa. Ilman herätyskristillisyyden esiintymis-

”
Runebergin tunnetuin julkinen hyökkäys herätyskristillisyyttä vastaan olivat Vanhan puutarhurin kirjeet.

tä Runebergin ajatusmaailma olisi kehittynyt toisenlaiseksi, Niittynen hahmottaa.

1800-luvun alkupuoliskon Suomessa elettiin alttarin ja valtaistuimen liitossa. Niittynen mukaan jyrkän herätyskristillisyyden tai herännäisyyden kurissa pitäminen oli myös poliittisesti tarkoituksenmukaista: Pietariin päin haluttiin osoittaa, että suomalainen yhteiskunta pysyi rauhallisena.

Runebergin tunnetuin julkinen hyökkäys herätyskristillisyyttä vastaan olivat *Vanhan puutarhurin kirjeet*, jotka hän julkaisi ruotsiksi toimittamassaan *Helsingfors Morgonbladissa* syksyllä 1837.

Kirjeistä kehittyi kulttuuritaistelu, kun heränneisiin lukeutunut pappi ja runoilija **Lars Stenbäck** vastasi niihin.

Niittynen mukaan kulttuurieliittiin lukeutunut Runeberg ihmetteli **Niilo Kustaa Malmbergin** ja **Jonas Laguksen** seurustelua kansanmies Ruotsalaisen kanssa.

– Säätörajan ylitys oli iso asia.

Niittynen mukaan Runeberg tuskin oli koskaan istunut esimerkiksi herännäisseuroissa. Hän sai kuitenkin sosiaalisten suhteittensa avulla tietoja pietismistä varsinkin Pohjanmaalta. Itä-Suomessa liikkunut **Elias Lönnrot** taas kertoi ja kirjoitti hänelle Savon herännäisyydestä.

Saarijärvelläkin nuorena oleskellut Runeberg osasi Niittynen arvion mukaan kohtalaisen hyvin lukea suomea, mutta ei varsinaisesti ollut mikään suomalaisuusmies.

– Hän oli nuorena fennofiili, mutta ei varmaankaan arjessa vaivannut päätään suomen kielellä. Kun kielitaistelu alkoi 1840-luvulla, hän ei lähtenyt fennomaniin kelkkaan, vaan jättäytyi pois **Johan Vilhelm Snellmanin** kansallisesta projektista, Ville Niittynen sanoo.

➤ JUSSI RYTKÖNEN